

**INTERYER DIZAYN NEOLOGIZMLARINI O'ZBEK TILIGA O'ZLASHTIRISHDA
TRANSLITERATSIYA VA KALKALASH MASALALARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21198146>

*Andijon davlat chet tillari instituti
ingliz tili va adabiyoti kafedrası doktoranti
Maxsudova Xosiyatbonu Utkirbek qizi*

Annotatsiya. *Maqolada interyer dizayn sohasida ingliz tili orqali kirib kelayotgan neologik terminlarni o'zbek tiliga moslashtirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda transliteratsiya, transkripsiya, kalkalash, izohli tarjima va parallel qo'llash usullari qiyoslanadi. Japandi, cloffice, smart lighting, open-plan interior, microcement, home staging, biophilic design, loft, high-tech, render, CAD va FF&E kabi birliklar asosida terminning shakli, ma'nosi va me'yoriy variantini tanlash mezonlari ko'rsatildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, transliteratsiya yagona yechim bo'la olmaydi; terminning sohaviy konsepti, xalqaro qo'llanishi, o'zbek tilining fonetik-grafik imkoniyatlari va mutaxassislar nutqidagi barqarorlik birgalikda hisobga olinishi lozim.*

Kalit so'zlar: *neologizm, interyer dizayn, transliteratsiya, kalkalash, transkripsiya, izohli tarjima, termin me'yori*

**TRANSLITERATION AND CALQUING IN THE ADAPTATION OF INTERIOR DESIGN
NEOLOGISMS INTO UZBEK**

*Andijan state institute of foreign languages
Phd student of the department of English language and literature
Makhsudova Khosiyatbonu Utkitbek kizi*

Abstract. *The article analyzes the adaptation of interior design neologisms entering Uzbek mainly through English. It compares transliteration, transcription, calquing, descriptive translation, and parallel usage. Based on units such as Japandi, cloffice, smart lighting, open-plan interior, microcement, home staging, biophilic design, loft, high-tech, render, CAD, and FF&E, the article identifies criteria for choosing the form, meaning, and normative variant of a term. The results show that transliteration cannot be the only solution; the professional concept, international usage, Uzbek phonetic and graphic norms, and stability in specialists' speech should be considered together.*

Keywords: *neologism, interior design, transliteration, calquing, transcription, descriptive translation, terminological norm*

**ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ И КАЛЬКИРОВАНИЕ ПРИ ОСВОЕНИИ НЕОЛОГИЗМОВ
ИНТЕРЬЕРНОГО ДИЗАЙНА В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ**

Андижанского государственного института иностранных языков

докторант кафедры английского языка и литературы

Максудова Хосиятбону Уткирбек кизи

Аннотация. В статье анализируются вопросы адаптации неологических терминов интерьерного дизайна, входящих в узбекский язык преимущественно через английский. Сопоставляются способы транслитерации, транскрипции, калькирования, описательного перевода и параллельного употребления. На материале единиц *Japandi, cloffice, smart lighting, open-plan interior, microcement, home staging, biophilic design, loft, high-tech, render, CAD* и *FF&E* определяются критерии выбора формы, значения и нормативного варианта термина. Результаты показывают, что транслитерация не может быть единственным решением; необходимо учитывать отраслевой концепт, международное употребление, фонетико-графические возможности узбекского языка и устойчивость формы в речи специалистов.

Ключевые слова: неологизм, интерьерный дизайн, транслитерация, калькирование, транскрипция, описательный перевод, терминологическая норма

ASOSIY QISM**KIRISH**

Globalashuv, raqamlashtirish va ilmiy-texnik taraqqiyot natijasida ingliz tilida yuzaga kelayotgan yangi birliklar o'zbek tiliga tez kirib kelmoqda. Interьер dizayn ham ana shunday tez yangilanayotgan sohalardan biridir. Raqamli loyihalash dasturlari, xalqaro dizayn maktablari, internet kommunikatsiyasi va marketing matnlari ta'sirida o'zbek kasbiy nutqida yangi terminlar paydo bo'lmoqda. Bunday birliklarni o'zbekchalashtirish endilikda faqat tarjimonning individual tanlovi emas, balki terminologik me'yor, imlo, fan tili va soha mutaxassislari kommunikatsiyasi bilan bog'liq muhim masalaga aylandi.

Maqolaning maqsadi interьер dizayn sohasidagi neologik terminlarni o'zbek tiliga moslashtirishda qo'llanadigan asosiy usullarni aniqlash, transliteratsiya va kalkalashning imkoniyat hamda cheklanishlarini ko'rsatish, shuningdek, ilmiy va rasmiy matnlar uchun me'yoriy variant tanlash mezonlarini ishlab chiqishdan iborat.

Neologizm til tizimida yangi paydo bo'lgan, yangi ma'no olgan yoki muayyan davr jamoasi tomonidan yangilik sifatida anglanayotgan birlikdir. Interьер dizayn sohasida neologizmlarni uch asosiy guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruh - yangi yasalgan neologizmlar. Bunday birliklar ikki yoki undan ortiq so'zning qismlarini birlashtirish orqali hosil qilinadi: *Japandi* = *Japan* + *Scandinavian*, *cloffice* = *closet* + *office*. Ikkinchi guruh - texnologik neologizmlar; ular yangi texnologiyalar bilan birga paydo bo'ladi: *smart home*,

smart lighting, 3D visualization. Uchinchi guruh - o'zlashma neologizmlar; ular ingliz tilida avvaldan mavjud bo'lsa-da, o'zbek interyer dizayni terminologiyasiga yaqinda kirib kelgan birliklardir: showroom, minimalism, loft, high-tech.

Terminologik jihatdan bunday so'zlar ingliz tili uchun har doim mutlaqo yangi bo'lmashligi mumkin, ammo o'zbek tilidagi kasbiy nutqda yangi qo'llanayotgani sababli sohaviy o'zlashma neologizmlar sifatida o'rganiladi. M.T. Cabré tasnifiga ko'ra, neologizmlar shakliy, semantik, funksional va o'zlashma neologizmlarga ajratilishi mumkin. Ushbu tasnif interyer dizayn terminlarini o'zbek tilida berish usulini tanlashda muhim ahamiyatga ega: shakliy birliklarda fonetik-grafik moslashuv, semantik birliklarda ma'no aniqligi, funksional birliklarda qo'llanish sohasi, o'zlashma birliklarda esa manba til bilan aloqa saqlanishi e'tiborga olinadi.

Interyer dizayn terminlarini o'zbek tiliga moslashtirishda besh asosiy usul kuzatiladi. Birinchi usul - transliteratsiya. Bunda terminning yozma shakli o'zbek grafik tizimiga moslashtiriladi: loft - loft, render - render, microcement - mikrosegment, minimalism - minimalizm. Bu usul xalqaro termin shaklini saqlaydi, ammo ayrim hollarda oddiy foydalanuvchi uchun tushunarsizlik tug'diradi.

Ikkinchi usul - transkripsiya, ya'ni terminni talaffuzga yaqin shaklda berish. High-tech termini inglizcha talaffuzga tayanganda hay-tek shaklida berilishi mumkin. Biroq rus tili vositachiligi sababli xay-tek varianti ham keng tarqalgan. Bu holat o'zbek tilidagi termin me'yorida vositachi til ta'siri kuchli ekanini ko'rsatadi.

Uchinchi usul - kalkalash. Bunda termin tarkibiy qismlari o'zbek tiliga so'zma-so'z yoki yaqin ma'noda tarjima qilinadi: smart lighting - aqlli yoritish, open-plan interior - ochiq rejali interyer, multifunctional space - ko'p funksiyali makon, functional zoning - funksional zonalash. Kalkalash terminni milliy til materiallari asosida tushunarli qilishga xizmat qiladi.

To'rtinchi usul - izohli yoki tavsifiy tarjima. Bu usul murakkab, madaniy jihatdan yangi yoki marketing mazmuniga ega terminlarda zarur. Home stagingni xoum-steyjing deb transliteratsiya qilishdan ko'ra, uyni sotuvga tayyorlab bezash tarzida berish aniqroqdir. Chunki mazkur termin faqat dekoratsiyani emas, balki ko'chmas mulkni xaridorga jozibador ko'rsatish maqsadida amalga oshiriladigan dizayn-marketing amaliyotini bildiradi.

Beshinchi usul - parallel qo'llash. Bunda terminning xalqaro shakli saqlanadi va yonida o'zbekcha izoh beriladi: CAD - kompyuter yordamida loyihalash, FF&E - mebel, jihoz va uskunalar majmuasi, biofilik dizayn - tabiatga uyg'un interyer yaratish tamoyili. Bu usul ilmiy, kasbiy va o'quv matnlari uchun qulay, chunki u xalqaro termin bilan milliy tushuntirishni birlashtiradi.

1-jadval. Neologik terminlarni o'zbekchallashtirish usullari

Inglizcha birlik	Tavsiya etiladigan o'zbekcha shakl	Moslashtirish usuli
loft	loft; loft uslubi	transliteratsiya va izoh
Japandi	Japandi uslubi	transliteratsiya

smart lighting	aqlli yoritish	to'liq kalka
open-plan interior	ochiq rejali interyer	kalka
microcement	mikrosegment	transliteratsiya, grafik moslashuv
home staging	uyini sotuvga tayyorlab bezash	izohli tarjima
biophilic design	biofilik dizayn; tabiatga uyg'un dizayn	parallel qo'llash
CAD	kompyuter yordamida loyihalash	xalqaro qisqartma + izoh
FF&E	mebel, jihoz va uskunalar majmuasi	xalqaro qisqartma + izoh

Asosiy muammolar va ularning yechimlari

Birinchi muammo - vositachi til ta'siridir. Ingliz tilidagi terminlar o'zbek tiliga ko'pincha bevosita emas, rus tili orqali kiradi. Bunda manba talaffuzi ikki marta moslashtiriladi va vositachi tilga xos grafema o'zbek shakliga ko'chib qoladi. High-tech termini inglizcha /h/ tovushiga ega bo'lsa-da, ruscha хай-тек ta'sirida xay-tek shakli tarqalgan. Inglizcha talaffuzga yaqin hay-tek shakli fonetik jihatdan asosli ko'rinsa-da, amaliy nutqda shakllangan foydalanuvchi odatini ham inkor etib bo'lmaydi. Demak, me'yorlashtirishda etimologik to'g'rilik va real qo'llanish o'rtasidagi nisbat alohida baholanishi kerak.

Ikkinchi muammo - bir terminning bir necha grafik variantda qo'llanishidir. Microcement termini o'zbek matnlarida mikrosegment, mikrotsegment, mikro sement kabi shakllarda uchraydi. O'zbek tilida sement so'zi mavjud bo'lgani uchun mikrosegment shakli tabiiyroqdir; mikrotsegment esa rus tilidagi mikrosegment/микроцемент ta'sirini aks ettiradi. Bunday hollarda o'zbek tilining ichki fonetik-grafik me'yorlariga mos variant tanlanishi lozim.

Uchinchi muammo - inglizcha va o'zbekcha unsurlarning aralash qo'llanishidir. Amaliy nutqda smart yoritish, open-plan xona, interior dizayn, eco material, loft kvartira kabi gibrid birliklar uchraydi. Reklama matnlarida bunday shakllar jozibali ko'rinishi mumkin, biroq ilmiy va rasmiy matnlarda aniqlik hamda uslubiy yaxlitlikni pasaytiradi. Shuning uchun aqlli yoritish, ochiq rejali xona, interyer dizayni, ekologik material, loft uslubidagi xonadon kabi shakllar ma'qul hisoblanadi.

To'rtinchi muammo - termin va uslub nomlarini farqlamaslikdir. Loft, high-tech, Japandi, minimalism, Scandinavian, boho kabi birliklar ayrim matnlarda uslub nomi, ayrim matnlarda esa makon tavsifi sifatida ishlatiladi. Masalan, loft tarixan sanoat binolaridan turar joy sifatida foydalanish bilan bog'liq makon tipini bildirgan bo'lsa, hozirgi interyer nutqida g'isht devor, ochiq kommunikatsiya quvurlari, metall konstruksiya, baland shift va ochiq reja bilan bog'liq dizayn uslubini ham anglatadi. Ilmiy matnda loft uslub, loft tipidagi ochiq interyer yoki sanoat estetikasi asosidagi interyer kabi aniqlashtiruvchi shakllardan foydalanish lozim.

Beshinchi muammo - qisqartmalarni o'zbekchalashtirishdir. CAD, BIM, 3D, FF&E kabi qisqartmalar dizayn dasturlari, loyiha hujjatlari va mutaxassislar muloqotida faol ishlatiladi.

Ularning barchasiga sun'iy o'zbekcha qisqartma yasash shart emas. Masalan, CAD uchun kompyuter yordamida loyihalash izohi berilishi mumkin, lekin xalqaro qisqartmaning o'zi ham saqlanadi. FF&E termini birinchi qo'llanishda Furniture, Fixtures and Equipment - mebel, jihoz va uskunalar majmuasi tarzida izohlanib, keyingi o'rinlarda qisqartma shaklida ishlatilishi mumkin.

Neologik terminni o'zbek tilida me'yorlashtirishda bir nechta mezon birgalikda qo'llanishi zarur. Birinchidan, terminning manba tilidagi yozilishi va talaffuzi aniqlanadi. Ikkinchidan, termin ifodalaydigan sohaviy konsept to'g'ri anglanadi: biophilic design oddiy ko'p gul qo'yilgan xona emas, balki inson va tabiat aloqasini makon orqali tiklashga qaratilgan dizayn yondashuvidir. Uchinchidan, o'zbek tilida tushunarlilik darajasi baholanadi; cloffice birlik uchun faqat kloffis emas, balki shkaf-ofis yoki shkaf ichidagi ish joyi kabi izohiy shakllar foydaliroq. To'rtinchidan, real qo'llanish va mutaxassislar nutqidagi barqarorlik hisobga olinadi. Beshinchidan, ilmiy matnlarda birinchi qo'llanishda xalqaro shakl, tavsiya etilgan o'zbekcha muqobil va qisqa ta'rif birgalikda beriladi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, transliteratsiya o'zlashtirishning muhim usuli bo'lsa-da, u terminning mazmunini hamisha ochib bera olmaydi. Loft va Japandi kabi xalqaro uslub nomlari transliteratsiya qilinishi mumkin, smart lighting va open-plan interior kabi birliklar esa kalkalash orqali o'zbek tilida tabiiyroq ifodalanadi. Home staging, cloffice va biophilic design kabi birliklarda esa izohli tarjima yoki parallel qo'llash terminologik aniqlikni oshiradi.

XULOSA

Interyer dizayn sohasidagi neologik terminlarni o'zbek tiliga moslashtirish nafaqat lingvistik, balki terminologik va kommunikativ masaladir. Tadqiqot natijalari transliteratsiya, transkripsiya, kalkalash, izohli tarjima va parallel qo'llash usullari bir-birini to'ldirishini ko'rsatdi. Termin tanlashda uning tashqi shaklini ko'chirishdan ko'ra, ifodalayotgan konseptini to'g'ri anglash ustuvor bo'lishi lozim.

Ilmiy va rasmiy matnlarda gibrid shakllardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish, uslub nomlarini aniq ajratish, qisqartmalarni birinchi qo'llanishda izohlash va o'zbek tilining fonetik-grafik me'yorlariga mos variantlarni tanlash zarur. Bunday yondashuv interyer dizayniga oid o'quv, ilmiy va amaliy matnlarning aniqligi hamda tushunarlilikini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Cabré, M.T. Terminology: Theory, Methods and Applications. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1999.
2. Reformatskiy, A.A. Vvedenie v yazykovedenie. Moskva, 1967.
3. Dadaboyev, H. O'zbek terminologiyasi. Toshkent, 2019.
4. Hichman, M. The Fairchild Books Dictionary of Interior Design. 3rd edition. New York: Fairchild Books, 2014.
5. Oxford Learner's Dictionary of Academic English. Oxford: Oxford University Press, 2014.
6. Rahmatullayev, Sh. O'zbek tilining etimologik lug'ati: turkiy so'zlar. Toshkent, 2000.